

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՌԱՍԱՅԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՎ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ

Բնակչության ռասայական կազմը: Մարդիկ իրարից տարբերվում են իրենց արտաքին՝ ռասայական (մարդաբանական) հատկանիշներով, որոնք փոխանցվում են ժառանգաբար: Այդ հատկանիշների շարքում գլխավոր են մաշկի գույնը, գանգի կառուցվածքը, մազերի գանգրությունը, աչքերի բացվածքը, շուրթերի ձևը և այլն:

Ռասաներն ընդհանուր ծագմամբ, ինչպես նաև ժառանգաբար փոխանցվող արտաքին մարդաբանական հատկանիշներով իրար նման մարդկանց պատմականորեն ձևավորված խմբերն են:

Տարբեր արտաքին հատկանիշներ ունեցող մարդկանց ընդունված է խմբավորել 4 մեծ ռասաներում՝ **եվրոպեոիդ, մոնղոլոիդ, նեգրոիդ և ավստրալոիդ:**

Եվրոպեոիդ ռասայի ներկայացուցիչներն ունեն սպիտակ կամ թուփ մաշկ, միջին կամ բարձր հասակ, սև կամ խարտյաջ մազեր: Ինչպես երևում է քարտեզից, նրանք տարածված են Եվրոպայում, Հարավարևմտյան և Հարավային Ասիայում, Ամերիկայում և Հյուսիսային Աֆրիկայում:

Մոնղոլոիդ ռասային բնորոշ են սև, կոշտ և ուղիղ մազերը, մաշկի թուփ, հաճախ դեղնավուն գույնը, տափակ դեմքը, խիստ արտահայտված այտոսկրերը, աչքի նեղ բացվածքը, վերին կուպի խիստ զարգացած ծալքը: Տարածման հիմնական շրջաններն են Արևելյան և Հարավարևելյան Ասիան և Ամերիկան:

Նեգրոիդ ռասային բնորոշ հատկանիշներն են մաշկի մուգ գույնը, գանգուր մազերը, լայն քիթը, հաստ շուրթերը: Նեգրոիդները մեծամասնություն են կազմում Կենտրոնական և Հարավային Աֆրիկայում, բնակվում են նաև Ամերիկայում: Դրանք XVII–XVIII դարերում Աֆրիկայից այստեղ ստրկավաճառության բերված նեգրերի հետնորդներն են:

Ավստրալոիդ ռասայի ներկայացուցիչներն առանձնանում են մուգ գույնի մաշկով, հաստ շուրթերով, լայնանիստ քթով, զարգացած մազածածկույթով: Դրանք Ավստրալիայի, Օվկիանիայի, ինչպես նաև Հնդկաստանի հարավի և Ինդոնեզիայի որոշ շրջանների տեղաբնիկներն են:

Քարտեզ. Բնակչության ռասայական կազմը

Մեծ ռասաների շփման գոտում գոյանում են անցումային և խառը ռասաներ: Այսպես, հազարավոր տարիներ առաջ եվրոպեոիդ և նեգրոիդ ռասաների շփման գոտում ձևավորվել է եթովպական անցումային ռասան: Իսառը ռասաները ձևավորվել են (և հիմա էլ ձևավորվում են) մեծ ռասաների ներկայացուցիչների խառն ամուսնություններից: Այսպես, եվրոպեոիդ ու մոնղոլոիդ ռասաների խառնածինները կոչվում են **մետիսներ**, եվրոպեոիդ և նեգրոիդ ռասաներինը՝ **մուլատներ**, իսկ նեգրոիդ և մոնղոլոիդ ռասաներինը՝ **սամբոներ**:

Հիմնական ռասաների առաջացման ու ձևավորման գործընթացում վճռական դեր են խաղացել բնական պայմանների երկարատև ազդեցությունը և այդ պայմաններին մարդկանց օրգանիզմների հարմարվելը: Օրինակ՝ նեգրոիդների մաշկի սև գույնը նրանց մաշկի մեջ արևի ճառագայթներից պաշտպանող պիգմենտի (մելանինի) մեծ կուտակման արդյունք է, իսկ մազերի գանգրությունը՝ ուժեղ արևից պաշտպանվելու ջերմամեկուսիչ միջոց:

Գաղութատիրության դարաշրջանում ձևավորվեց հակազիտական մի տեսություն ռասաների անհավասար լինելու մասին, ըստ որի տարբեր ռասաների ներկայացուցիչների մտավոր կարողությունները տարբեր են, կան «ստորակարգ» և «բարձրակարգ» ռասաներ, հետևապես նրանց իրավունքները հավասար լինել չեն կարող:

Իրականում ապացուցված է, որ գիտության, մշակույթի, կրթության և մարդկային գործունեության բոլոր բնագավառներում տարբեր ռասաների ներկայացուցիչներն ունեն հավասար մտավոր ունակություններ և հավասար հաջողություններ:

Ազգային կազմը: Դուք արդեն գիտեք, որ աշխարհում հաշվվում է շուրջ 3-4 հազար ժողովուրդ (էթնոս), որոնք միմյանցից տարբերվում են **թվաքանակով, լեզվով, մշակույթով, սովորույթներով, էթնիկական (ազգային) ինքնագիտակցությամբ:**

Յուրաքանչյուր ազգ որոշակի փարածքի վրա պատմականորեն ձևավորված և վերոհիշյալ հատկանիշներով օժտված մարդկանց կայուն խումբ է:

Ազգերը զարգացման ամենաբարձր աստիճանին գտնվող էթնոսներն են: Իսկ զարգացման ամենացածր աստիճանին են գտնվում ցեղերը, որոնք ներկայումս ևս ոչ մեծ թվաքանակով հանդիպում են Աֆրիկայում, Ամազոնիայում, Օվկիանիայում և այլ վայրերում: Չարգացման միջին աստիճանի վրա գտնվող էթնոսները կոչվում են ազգություններ կամ ցեղախմբեր:

Ի տարբերություն ռասայական պատկանելության՝ ազգային պատկանելությունը շատ դժվար է որոշել: Այստեղ վճռորոշը անձի **ազգային ինքնագիտակցությունն է՝ այս կամ այն էթնիկ համայնքին պատկանելու գիտակցումը:**

Ազգերի ծուլումը (ուծացումը) մի ազգի մեջ մյուս ազգերի ներկայացուցիչների ծուլումն է առաջինի լեզուն, մշակույթը և ազգային սովորույթները յուրացնելու միջոցով, կամ որևէ ազգի տարրալուծումն է այլ ազգերի մեջ:

Ազգերի ծուլումը կատարվում է բնական՝ խաղաղ ճանապարհով, աստիճանաբար, պատմական զարգացման երկարատև ժամանակահատվածում: Կարող է լինել նաև բռնի ծուլում, երբ իշխող ազգը ճնշումների ու հալածանքների միջոցով ստիպում է ազգային փոքրամասնությանը հրաժարվել իր լեզվից ու մշակույթից և ազգափոխվել:

Եթե համեմատեք աշխարհի բնակչության լեզվական կազմի քարտեզը քաղաքական քարտեզի հետ, ապա ակնհայտորեն կերևա, որ պետական, ազգային (էթնիկական), ռասայական և լեզվական սահմանները չեն համընկնում և, փոխներթափանցելով, ստեղծում են խճճված գծագրություն: Ստեղծվել է ազգերի ու ռասաների աշխարհագրական տարածման չափազանց բարդ խճանկար: Դրա պատճառը երկրագնդի վրա բնակչության, առանձին ժողովուրդների անընդհատ տեղաշարժերն են, միգրացիաները:

Այն դեպքում, երբ ազգային (էթնիկական) և պետական (քաղաքական) սահմանները համընկնում են, կազմավորվում են **միազգ պետություններ** (օրինակ՝ Ճապոնիան, Հայաստանը): Մեծ թիվ են կազմում **բազմազգ պետությունները**, որոնցից մի քանիսում ապրում են նույնիսկ տասնյակ ժողովուրդներ (օրինակ՝ Ռուսաստանը, Հնդկաստանը, Իրանը և այլն):

Աշխարհի բնակչության ազգային (էթնիկական) և լեզվական կազմերը նույնը չեն: Կան ազգեր, որոնք խոսում են մի քանի լեզուներով (օրինակ՝ շվեյցարացիները): Ավելի հաճախ նույն լեզվով խոսում են տարբեր ազգեր (օրինակ՝ անգլերեն, իսպաներեն, պորտուգալերեն):

Քարտեզ. Աշխարհի բնակչության լեզվական կազմը

Աշխարհի լեզուներն ունեն հեռավոր և մոտ ընդհանրություններ, որոնք պայմանավորված են այդ լեզուները կրող ժողովուրդների պատմական ծագմամբ (արյունակցությամբ): Այս հատկանիշի հիման վրա աշխարհի լեզուները միավորվում են 15 խոշոր **լեզվաընտանիքների** մեջ: Ամենատարածվածը **հնդեվրոպական** լեզվաընտանիքն է, որի կազմի մեջ մտնող լեզուներով խոսում է աշխարհի բնակչության շուրջ կեսը: Երկրորդ տեղում է **չին-տիբեթական** լեզվաընտանիքը (աշխարհի բնակչության շուրջ մեկ քառորդը): Ավելի փոքր, բայց բավական տարածված են **ալթայան, սեմաքամյան, ուրալյան** լեզվաընտանիքները:

Մեր մայրենին՝ հայերենը, պատկանում է հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի հայկական լեզվախմբին:

Ամեն լեզվաընտանիք իր հերթին բաժանվում է ավելի փոքր խմբերի՝ լեզվախմբերի, որոնք էլ իրենց հերթին բաղկացած են առանձին լեզուներից: Այսպես, հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի կազմում առանձնանում են **սլավոնական, ռոմանական, գերմանական** խոշոր

լեզվախմբերը:

Մեր հարևան պարսիկների լեզուն պատկանում է հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի իրանական լեզվախմբին, վրացերենը՝ քարթվելական լեզվաընտանիքի քարթվելական լեզվախմբին, թուրքերենն ու ադրբեջաներենը՝ ալթայյան լեզվաընտանիքի թուրքական լեզվախմբին:

Աշխարհում խոսողների թվով առաջին տեղում չինարենն է (շուրջ 1,3 մլն մարդ): Առավել գործածական և տարածված լեզուներն են անգլերենը, իսպաներենը, ֆրանսերենը, արաբերենը, ռուսերենը:

Կրոնական կազմը: Աշխարհի ժողովուրդները դավանում են տարբեր կրոններ: Սակայն ամենամեծաքանակ հետևորդներն ունեն երեքը՝ **քրիստոնեությունը, մահմեդականությունը (իսլամ) և բուդդայականությունը** (կամ բուդդիզմը): Դրանք համարվում են **համաշխարհային կրոններ:**

Քարտեզ. Աշխարհի բնակչության կրոնական կազմը

Քրիստոնեություն դավանում է 1,9 մլրդ մարդ: Նրանք հիմնականում բնակվում են Եվրոպայում, Ամերիկայում, Ավստրալիայում, Հարավային և Կենտրոնական Աֆրիկայում, Ասիայի մի շարք երկրներում:

Քրիստոնեությունն ունի մի քանի ուղղություն: Գլխավոր ուղղություններն են **կաթոլիկությունը, ուղղափառությունը և բողոքականությունը:**

Մահմեդականություն դավանողների թիվը շուրջ 1,2 մլրդ է: Նրանք բնակվում են Հյուսիսային Աֆրիկայում և Հարավարևմտյան ու Կենտրոնական Ասիայում: Նրա երկու ուղղություններն են **սուննիզմը և շիիզմը:** Մահմեդականների թվով առաջին երկիրը Ինդոնեզիան է:

Երրորդը **բուդդայականությունն է (կամ բուդդիզմը)**, որի հետևորդների թիվը աշխարհում հասնում է շուրջ 400 մլն-ի (Հարավարևելյան և Արևելյան Ասիա, Մոնղոլիա):

Ի տարբերություն համաշխարհային կրոնների, մյուսները սահմանափակ տարածում ունեն և հայտնի են որպես **ազգային կամ տեղական կրոններ:** Դրանցից համեմատաբար մեծաթիվ հետևորդներ ունեն **հինդուիզմը** (Հնդկաստան), **կոնֆուցիանությունն ու դաոսիզմը** (Չինաստան), **սինտոիզմը** (Ճապոնիա):

Ամենահին կրոնը **հուդայականությունն** է, որի դավանորդները հրեաներն են, և որը համարվում է Իսրայելի պետական կրոնը:

Աֆրիկայի և Ամերիկայի որոշ տարածքներում դեռևս պահպանվում են ցեղային ավանդական պաշտամունքները:

Աշխարհի բնակչության մի մասն աթեիստ է (աստվածամերժ): Աթեիստները հավատացյալ չեն և որևէ կրոնի չեն հետևում:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչ է ռասան: Որո՞նք են ռասայական հատկանիշները:
2. Թվարկե՞ք չորս մեծ ռասաները: Քարտեզի վրա ցույց տվե՞ք դրանց տարածման հիմնական շրջանները:
3. Ինչ է ազգը: Ինչպե՞ս է որոշվում անձի ազգային պատկանելությունը: Ինչ գիտեք ազգերի ծուլման մասին:
4. Նշե՞ք աշխարհի խոշորագույն լեզվաընտանիքները, լեզվախմբերը և ժողովուրդները: Բացատրե՞ք հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի լայն տարածման պատճառները:
5. Նշե՞ք համաշխարհային կրոններն ու դրանց տարածման շրջանները: Ցույց տվե՞ք դրանք քարտեզի վրա: